

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Симоненко Наталія Олександрівна,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛІЗАЦІЯ СТАЛКІНГУ В УКРАЇНІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНІ ВИКЛИКИ

З кожним роком зростає кількість випадків сталкінгу, як серед пересічних громадян, так і серед відомих осіб. Проблема стала особливо гострою з розвитком цифрових технологій, оскільки кіберсталкінг також набуває масового характеру. Результати досліджень свідчать, що жертви сталкінгу відчують постійний страх за своє життя та часто стикаються з психологічними і фізичними наслідками. Відсутність дієвих правових механізмів в Україні призводить до того, що потерпілі залишаються без належного захисту з боку держави, а переслідувачі продовжують діяти безкарно.

На сьогодні сталкінг не має чіткого правового визначення в Кримінальному кодексі України (ККУ). Хоча окремі аспекти поведінки, притаманні сталкінгу, можуть підпадати під дію інших статей, зокрема ст. 126-1 КК України, що регулює домашнє насильство.

Стаття 126-1 КК визначає відповідальність за домашнє насильство, яке включає фізичне, психологічне та економічне насильство. Однак сталкінг, який може проявлятися в систематичному переслідуванні, залякуванні або нав'язливих спробах встановлення контакту, не завжди можна кваліфікувати як домашнє насильство, особливо коли йдеться про колишніх партнерів або осіб, які не перебували в безпосередніх сімейних стосунках.

Сталкінг є складним явищем, яке може поєднувати елементи як психологічного, так і економічного чи фізичного насильства, але водночас не мати всіх ознак домашнього насильства. Наприклад, коли переслідування здійснюється без прямого фізичного контакту або коли сталкер не належить до сімейного кола жертви, кримінальне переслідування стає складнішим.

Дії, характерні для сталкінгу, можуть, також, підпадати під дію інших статей, таких як ст. 182 КК України «Порушення

недоторканності приватного життя», яка передбачає відповідальність за збір, зберігання, використання або поширення інформації про приватне життя людини без її згоди. Однак ці норми не охоплюють усі форми переслідування, характерні для сталкінгу. Наприклад, психологічний тиск, нав'язливі спроби контакту, постійні стеження або переслідування в фізичному просторі, які є ключовими елементами сталкінгу, не завжди пов'язані безпосередньо з порушенням приватності. До того ж, законодавство не враховує загрозу емоційної шкоди та почуття тривоги або страху, які відчуває жертва внаслідок сталкінгу. Такий широкий спектр поведінки потребує окремої правової регламентації, щоб забезпечити адекватний захист для постраждалих і належне покарання для переслідувачів.

Існуючі статті, як-от ст. 182 КК України, більше зосереджені на вторгненні в приватність, але не розглядають тривалу та систематичну кампанію переслідування, яка може мати серйозні наслідки для психічного та фізичного здоров'я жертви.

Недоліком чинного законодавства є те, що сталкінг не визнається окремим видом кримінального правопорушення, що ускладнює його кваліфікацію та розслідування. Жертви сталкінгу часто змушені звертатися до правоохоронних органів лише після того, як відбуваються серйозніші порушення закону, наприклад, фізичне насильство чи погрози.

То ж, 02 жовтня 2024 року, у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект №12088 про внесення змін до КПК України та Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» щодо встановлення відповідальності за злочинне переслідування (сталкінг).

Злочинне переслідування (сталкінг) – форма психологічного домашнього насильства, яка виражається у неодноразовому прояві небажаної нав'язливої увазі до однієї людини з боку іншої людини або групи людей, а також полягає у тривалому стеженні за постраждалою особою та перебуванні біля місця її проживання [2].

Зокрема, депутати пропонують внести зміни до КПК України, передбачивши набуття чинності рішенням суду першої інстанції щодо застосування обмежувальних заходів до осіб, які вчинили домашнє насильство. Це дозволить прискорити реалізацію заходів для захисту постраждалих і підвищить ефективність судового реагування на такі правопорушення.

Також, пропонується ввести в законодавство термін «кіберпереслідування», тобто постійне спостереження за людиною за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій.

Кіберпереслідування – вид злочинного переслідування, що передбачає постійне спостереження за постраждалою особою без її згоди чи законного дозволу за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій, що може здійснюватися шляхом обробки персональних даних жертви, зокрема в результаті крадіжки особистих даних або шпигування за жертвою через її соціальні мережі або платформи обміну повідомленнями, електронну пошту та телефон, крадіжку паролів або злом її пристроїв для доступу до приватного простору за допомогою встановлення додатків геолокації, у тому числі шпигунського програмного забезпечення, або через викрадення її пристроїв [2].

Сталкінг вперше був визнаний злочином у 1990 році в штаті Каліфорнія, США. Кримінальний кодекс штату визначив сталкінг як «навмисне, зловмисне та повторюване переслідування та домагання до іншої людини». Цей законодавчий крок став основою для подальшого поширення аналогічних норм в інших юрисдикціях. Вже до 1992 року закони про сталкінг були прийняті у 30 інших штатах США, а також у Канаді, Австралії та Бельгії. Згодом відповідні норми почали активно інтегрувати в законодавство країн Європи. Наприклад, у Німеччині відповідальність за сталкінг була передбачена у 2007 році шляхом доповнення Кримінального кодексу новою статтею § 238 StGB. Відповідно до цієї статті, сталкінг визначається як переслідування без згоди потерпілого, що призводить до серйозних змін у способі життя особи. До таких дій належать постійне намагання встановити фізичну близькість або контакт через різні засоби комунікації чи третіх осіб, неналежне використання персональних даних, а також погрози родичам або близьким особам. Метою цих дій є значне порушення звичного ритму життя жертви, що може призвести до серйозних психічних або фізичних наслідків [3].

Законодавство інших країн також відображає різні аспекти боротьби зі сталкінгом. У Шотландії відповідний закон було прийнято у 2010 році, що стало важливим етапом у протидії цьому явищу. За десять років до ухвалення закону, лише 70 осіб були засуджені за переслідування жертв, однак через два роки після введення нових правових норм кількість засуджених зросла до 443 осіб. Це свідчить про ефективність окремої статті

в законодавстві, яка безпосередньо охоплює такі форми переслідування. Приклад Шотландії може бути важливим для України, адже він демонструє, як впровадження чіткої законодавчої норми може підвищити рівень боротьби зі сталкінгом. Однак навіть такі законодавчі зміни не завжди гарантують повний захист від цього виду правопорушення. Зокрема, статистика Великої Британії за 2018 рік показує, що лише двох з десяти випадків підозрюваних у сталкінгу було притягнуто до кримінальної відповідальності. Це вказує на те, що однієї криміналізації недостатньо. Для більш ефективної протидії сталкінгу потрібні додаткові заходи, зокрема підвищення обізнаності населення, професійна підготовка правоохоронців, а також забезпечення оперативної та дієвої реакції на скарги постраждалих [3].

Таким чином, досвід різних країн свідчить про важливість криміналізації сталкінгу як окремого кримінального правопорушення, проте він також показує, що ефективна боротьба з цим явищем вимагає комплексного підходу. Лише поєднання правових, освітніх та соціальних заходів може забезпечити належний рівень захисту жертв сталкінгу.

Криміналізація сталкінгу в Україні передбачає внесення змін до Кримінального кодексу (ККУ) та Кримінального процесуального кодексу (КПК). Перш за все, необхідно:

- визначити сталкінг як окреме правопорушення у ККУ. Це може бути визначено як систематичні дії, спрямовані на переслідування особи, що викликають у неї почуття страху, тривоги або погрозу для життя та здоров'я;
- забезпечити спеціальні заходи щодо захисту жертв сталкінгу, зокрема можливість негайного винесення судових рішень про обмежувальні заходи, що можуть включати заборону наближатися до жертви або контактувати з нею.

Отже, криміналізація сталкінгу в Україні є необхідним кроком для забезпечення захисту прав і свобод громадян. Впровадження чітких правових норм дозволить належним чином реагувати на факти переслідування, захистити жертв від подальших агресивних дій та підвищити рівень відповідальності за такі правопорушення. Ухвалення відповідних змін до законодавства також стане свідченням того, що Україна дотримується міжнародних стандартів у сфері прав людини та забезпечення правопорядку.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL : [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14).

2. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» щодо встановлення відповідальності за злочинне переслідування (сталкінг) від 02.10.2024 р. № 12088. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44972>.

3. More stalkers walk free from court despite numbers of cases tripling. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/08/04/stalkers-walk-free-court-despite-numbers-cases-tripling/>.

Скорик Вадим Олександрович,
начальник управління інформаційно-аналітичної підтримки Головного управління Національної поліції в Сумській області, кандидат юридичних наук, доцент;
Сіньков Дмитро Васильович,
начальник управління міграційної поліції Головного управління національної поліції в Сумській області

НЕДОСКОНАЛІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ПОРЯДКУ ПРИЗОВУ НА ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ

У період сьогодення, під час вторгнення російської федерації на територію нашої держави, актуальним залишається питання мобілізації.

Положеннями ст.336 Кримінального кодексу України (далі – КК) регламентується відповідальність за ухилення від призову за мобілізацією, встановлюючи кримінальну відповідальність для осіб, які свідомо уникають виконання мобілізаційних обов’язків. Однак, в її практичному застосуванні існує низка прогалин, які ускладнюють процес правозастосування та порушують права громадян.

Для прикладу розглянемо ситуацію. Військовозобов’язаний після проходження військово-лікарської комісії (ВЛК) отримує довідку про придатність до військової служби, з висновком якої не погоджується. Цього ж дня працівники Територіального центру комплектування (ТЦК) вказаній особі вручають бойову повістку